

OBČANSKÁ ZÁLOŽNA V PŘELOUČI

Cesta finančního ústavu k vlastní budově

Denisa HORNÍKOVÁ

Během 19. století prošla nejen habsburská monarchie výraznými změnami. Proměny se odehrávaly ve všech odvětvích lidského života. Z politické sféry můžeme jmenovat snahy o tvorbu ústavy, které započaly již roku 1848. Posléze překonání Bachova absolutismu až k rakousko-uherskému vyrovnání, vzniku politických stran a jejich následné diferenciaci a mnoho dalšího. Proměnami procházelo také hospodářství, nadále se rozvíjela průmyslová revoluce, české země se staly jednou z nejnávštěvnějších částí monarchie a výrazně k tomu začal přispívat i český kapitál. Také na poli kultury se udály změny – jednou z důležitých událostí bylo otevření Národního divadla. Objevují se významné osobnosti ve všech těchto oblastech a v devadesátých letech 19. století nacházíme český národ jako celek, který si uvědomuje svoji historii i význam. Sebevědomí národa se odráží i v honosných stavbách, na výstavách a v mnoha dalších odvětvích, ve kterých se tento rys mohl projevat.

Jednou z těchto oblastí bylo bankovníctví, finančníctví a pojišťovnictví. Jak píše Pavel Juřík: „České banky, spořitelny a záložny se významně podílely na ekonomické a politické emancipaci českého národa a uvědomění jeho práv v zemích Koruny české. Úvěrovaly projekty podnikatelů i obcí nebo přispěly k vybudování řady veřejných budov, které dodnes ohromují svoji nádherou.“¹⁾ Bylo také potřeba, aby se změnila mentalita lidí, kteří museli začít chápat peníze jako ekvivalent směny, ale zároveň i jako zboží, jež má svoji vlastní cenu, za niž si je kupuje ten, kdo potřebuje úvěr.²⁾

Vznik rakousko-uherské banky jako centrální banky monarchie je datován k 27. 6. 1878, avšak české země byly její finanční politikou

1) Pavel JUŘÍK, *Historie bank a spořitelny v Čechách a na Morávě*, Praha 2011, s. 42.

2) Eduard KUBŮ – Jiří ŠOUŠA (eds.), *Finanční elity v Českých zemích (Československu) 19. a 20. století*, Praha 2008, s. 36–37.

diskriminováni.³⁾ Posléze vznikají i české akciové banky, jejichž cílem bylo shromáždit rozptýlený úvěr a následně jej mobilně zprostředkovat. Na přelomu 19. a 20. století byla největší českou bankou Živnobanka a roku 1913 se stala i jednou z deseti rakouských velkobank.⁴⁾

Důležitou roli ve finančním světě sehrály také spořitelny a záložny. Prvním větším ústavem typu záložna se stala První česká svépomocná záložna založena roku 1858; hlavní rozmach tohoto typu finančního ústavu se dostavil právě v devadesátých letech 19. století.⁵⁾

Vznik záložen zapříčinila malá dostupnost úvěrů pro rolníky a drobné živnostníky, kteří je potřebovali pro rozvoj podnikání. Na druhou stranu někteří rolníci a živnostníci disponovali přebytky využitelnými k poskytování úvěrů. Z toho důvodu začaly vznikat malé záloženské spolky ve městech či větších obcích. Tyto záložny poskytovaly úvěry včetně hypotečních a shromažďovaly vklady. Jejich vznik byl umožněn dvěma zákony, první zákon č. 253/1852 a druhý č. 70/1873.⁶⁾

Občanské záložny byly spolky, které fungovaly na základě svépomoci, vzájemnosti a dobrovolnosti. Jednotliví členové skládali peníze do záložny a za vkládané peníze bylo ručeno podle stanov jednotlivých záložen.⁷⁾ Kromě záložen existovaly také kempeličky (Raiffeisenovy záložny),⁸⁾ ale ty poskytovaly úvěry v malých místních obvodech, kde se lidé dobře znali. Zaměřovaly se více na zemědělské úvěry a poskytovaly pouze osobní půjčky. Třetím typem záložen byly hospodářské okresní záložny. Ty mají

3) P. JURÍK, *Historie bank*, s. 25.

4) Marcela C. EFMERTOVA, *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998, s. 225–226.

5) Tamtéž, s. 227.

6) P. JURÍK, *Historie bank*, s. 54.

7) Vznik těchto záložen podnítil německý ekonom Franz Hermann Schulze-Delitzsch (1808–1883), pocházel ze Saska, vystudoval práva v Lipsku a Halle, posléze pracoval u soudu v Berlíně a nakonec jako rychtář ve své obci Delitzsch. Roku 1848 se stal členem parlamentu a obhájcem dělníků a zemědělců. První lidovou záložnu vybudoval v roce 1850 ve své obci, o 8 let později jich bylo již 25. Zasadil se o zákony, které rozvíjely lidové peněžnictví. Základem záložen byl akciový kapitál, na který se společníci skládali. Kvůli tomu se dostával do konfliktu s F. W. Raiffeisenem. Tamtéž, s. 54.

8) Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818–1888) byl starostou ve městě Heddendorf, v této funkci se seznámil s problémy chudých rolníků. Navrhl vytvořit družstevní úvěrovou banku, která by poskytovala úvěry na bázi vzájemné pomoci mezi společníky. Roku 1864 vznikl první družstevní spolek, jeho stanovy byly velmi idealistické. Každý zde ručil za závazky spolku veškerým svým majetkem, členové tak byli velmi pečlivě vybíráni a peníze půjčovány pouze na předem dané účely. Tamtéž, s. 54.

původ již v 18. století a během šedesátých let 19. století došlo k jejich přeměně na kontribuční záložny. Zaměřovaly se na levné půjčování kapitálu zemědělcům.⁹⁾

První občanská záložna v Čechách byla založena ve Vlašimi dne 14. března 1858. Ředitelem a zakladatelem byl Jan Pláteník. Tato záložna se stala vzorem pro další občanské záložny. O rok později vznikly záložny v Čáslavi a Písku. První německá záložna se datuje o dva roky později, tedy roku 1860 v Liberci. Rozvoj záložen byl velmi dynamický, první desítka¹⁰⁾ měla v roce 1888 vyšší kapitál než bankovní domy v Čechách a Vinohradská záložna na Královských Vinohradech se stala kapitálově největší v Evropě. Velké vklady, pro které nebylo v záložnách efektivní využití, vyvrcholily myšlenkou založit bankovní ústředí. V roce 1868 je tak založena Živnostenská banka.¹¹⁾

Živnostenská banka, která prvotně vznikla jako ústředna záložen v Čechách a na Moravě, se velmi slibně rozvíjela. Svoji činnost započala s 10 zaměstnanci a ředitelem Pavlem Kuzmánym. Podílela se na vzniku České banky pro stavby a nemovitosti. Byla to nejsilnější kapitálově postavená banka mezi národnostně českými bankami.¹²⁾

S rozvojem bankovníctví a dalších oborů souvisí rozvoj architektury a vznik nových staveb, které by byly schopny plnit požadavky těchto odvětví. Pro jeho potřeby byly vystaveny především neorenesanční budovy. Podrobněji se touto problematikou budu zabývat v chystané studii o neorenesanční budově Občanské záložny v Přelouči.

Občanská záložna v Přelouči – cesta instituce k vlastní budově

Záloženský spolek pro okres Přelouč vznikl dne 23. února 1862 a záhy se z něj stala Občanská záložna. Stanovy, které byly vypracovány, schválilo c. k. místodržitelství 28. října 1862. Účel a funkci spolku vysvětluje Jan Tetřev: „*Spolek shromažďuje vklady svých členů, které by jinak ležely doma a nenesly*

9) Tamtéž, s. 55.

10) Seznam 10 největších záložen (sestupně) v roce 1868: Roudnice nad Labem, Chrudim, Turnov, Karlín, Písek, Plzeň, Čáslav, Kolín, Smíchov, České Budějovice. Tamtéž, s. 55.

11) Tamtéž, s. 55. Živnostenská banka byla založena i s přičiněním přeloučské Občanské záložny. Státní okresní archiv Pardubice (dále SOkA Pce), fond (dále f.) Archiv města Přelouče (dále AM Př.), *Kronika 1836–1926*, kn. 1, s. 166; Josef LEDR, *Dějiny města Přelouče nad Labem*, Přelouč 1926, s. 423–424.

12) Živnostenská banka byla zřízena za účelem potřeby centrálního ústavu, kam by se mohly vkládat přebytky a odkud by se mohly čerpat úvěry. P. JURÍK, *Historie bank*, s. 73.

žádný užitek. Peníze půjčí těm členům, kteří potřebují hotovost. Z rozdílu mezi úrokem, placeným dlužníkem a úrokem, placeným vkladateli, budou hrazeny provozní náklady záložny. Půjčky budou poskytovány rychle, protože majetkové poměry uchazečů jsou výboru záložny známy. Budou poskytovány v hotovosti, až na výjimky bez drahého vkladu na nemovitost dlužníka. Ústav bude mít minimální režii a jeho smyslem není vytváření maximálního zisku.¹³⁾ Účel spolku vyjádřil také kronikář města Přelouče Ignác Mašek: „Účel této záložny jest zvelebení a povznesení stavu živnostního vzájemným podporováním peněžitými půjčkami řádného řemeslníka, průmyslníka, pak obchodníka, vůbec každého zachovalého a správného občana, zvláště ale co podnět občanské spořivosti a šetrnosti.“¹⁴⁾

První valná hromada záložny se konala 10. listopadu roku 1862 a účastnilo se jí 68 osob. Zapsáno bylo 145 členů a proběhla tajná volba výboru Občanské záložny. Výbor byl složen takto: předseda Karel Soukal (starosta města), místopředseda Antonín Sekerka, pokladník Jan Dítě, kontrolor Ludvík Winternitz a zapisovatel Jan Dítě mladší. Tyto funkce byly pouze čestné, jenom pokladník, jenž byl zaměstnancem spolku, dostával mzdu. Pokladník Jan Dítě¹⁵⁾ zároveň vykonával povolání městského důchodního, poněvadž odměna od záloženského spolku by ho v prvních letech existence instituce neuživila.¹⁶⁾

13) Jan TETŘEV – Hana VINCENCIOVÁ, *Dějiny města Přelouče*, díl III., 1848–1918, Přelouč 2004, s. 22; Jan TETŘEV – Petr VOREL, *Pamětihodnosti města Přelouče*, Přelouč 1997, s. 69; František HOLLMANN, *Přeloučská dominanta po roce jubilejního stého výročí otevření*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 37, 2002, č. 9–10, s. 234.

14) SOKA Pce, f. AM Př., *Kronika*, s. 67; J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 22.

15) Jan Dítě do služeb obce vstoupil roku 1855 a vykonával post městského důchodního (městského správce). Městský důchod byl po hospodaření Jana Schejbala ve velmi zuboženém stavu (Jan Schejbal peníze zpronevěřil). Tento přeloučský rodák se narodil roku 1818, studoval v Hradci Králové na gymnáziu mezi lety 1837–1838 a posléze rok na univerzitě, kde navštěvoval práva, politická studia a vykonal zkoušku I. třídy. V letech 1839–1840 působil ve službách choltického hraběte Thuna a následujících 12 let pracoval pro nejvyššího purkrabího Karla hraběte Chotka na Veltrusech a Nových Dvorech. Právě během práce pro hraběte Chotka se seznámil s řízením rozsáhlého hospodářství a získal mnoho známostí. O jeho činnosti v letech 1852–1855 nemáme zprávy. Informace o jeho činnosti se objevují k roku 1855, kdy vstupuje do služeb obce. Koncem března 1892 dostal chřipku, nedoléčil ji a později i zápal plic, který pro něj byl smrtelný. Pohřeb se konal 5. 6. 1892. J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 11–12, 95–96.

16) Tamtéž, s. 22; J. LEDR, *Dějiny města*, s. 22–24.

Občanská záložna, jako první spolek tohoto druhu ve městě, neměla jednoduché začátky. Někteří lidé na tento projekt pohlíželi s nedůvěrou. Přesto na konci roku 1862 dosáhla počtu 182 zakládajících členů z Přelouče a jejího okolí, včetně rolníků. Půjčky v prvních letech fungování ústavu byly poskytovány pouze na směnky a krátkou dobu. V lednu roku 1865 došlo ke změně předsedy záložny. Stal se jím Josef Bestachovský, který již několik měsíců předtím začal zastávat funkci starosty města místo Karla Soukala. Místopředsedou nadále zůstával Ludvík Winternitz.¹⁷⁾

Velkou změnou prošla záložna 1. července 1874, kdy se podle nového zákona musela přeměnit ze spolku na společenstvo s ručením omezeným, a v čele stanul dvanáctičlenný správní výbor volený valnou hromadou. Situace záložny se postupně začala opět zlepšovat.¹⁸⁾ V roce 1875 nahradil odstoupišího Josefa Bestachovského tehdejší místopředseda Ludvík Winternitz.¹⁹⁾

V osmdesátých letech 19. století začínají narůstat příspěvky záložny do rezervního fondu, který byl určen k vybudování vlastního domu. K tomuto účelu byla vybrána východní strana náměstí a postupně se vykupovaly objekty, které zde stály.²⁰⁾

O vybudování vlastní budovy usiloval hlavně Jan Dítě (pokladník Občanské záložny a městský správce), který se jí však nedožil; roku 1892 zemřel na zápal plic. V roce 1893 byl ustanoven komitét pro stavbu záloženského domu. Jeho členy byli také představitelé města,²¹⁾ jelikož město se zprvu na výstavbě budovy chtělo finančně podílet a umístit do ní dívčí měšťanskou školu. Předsedou se stal Jan V. Diviš. První jednání se točila kolem počtu a účelu místností umístěných v budově. Město požadovalo byt pro ředitele, tři učebny, tři (později dva) kabinety a po jedné místnosti pro kreslírnu, pracovnu, ředitelnu a sborovnu. Občanská záložna požadovala tři místnosti pro sebe, jednu velkou pro knihovnu, čítárnu, tři místnosti pro muzeum, divadelní sál a tři místnosti k němu, šatnu, skladiště, byt pro sluhu, tělocvičnu a zasedací síň s kanceláří pro okresní výbor. Stavitel Antonín Kotýnek byl požádán, aby spočítal předpokládané náklady, a v roce

17) SOKA Pce, f. Občanská záložna Přelouč (dále OZ Př.), *Protokoly výborových schůzí 1862–1873*, kn. 5, nestr.; J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 22–23.

18) J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 72.

19) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných hromad a výborových schůzí 1862–1873*, kn.1, nestr.; J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 73.

20) J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 83.

21) Josef Černík, Jan Diviš, Václav Naňka a František Topič, později k nim přibylí Ladislav Quis a Josef Slavík. Tamtéž, s. 110.

1893 se dostal na částku 75 tisíc zl., z čehož město by platilo 33 tisíc zl. a Občanská záložna zbylé výdaje.²²⁾

Dne 9. listopadu 1893 komitét rozhodl o přesném znění konkurzního inzerátu: „*Občanská záložna v Přelouči společně s obcí města Přelouče vypisují tímto veřejný konkurz na plány a rozpočty pro stavbu záloženského domu a školní budovy ve městě Přelouči...*“²³⁾ Konkurz byl uveřejněn v *Hlase národa*, *Národních listech*, *Politice* a *Technickém obzoru*. Komise pro zhodnocení návrhů se měla skládat ze tří architektů, dvou členů stavebního odboru a dvou pánů, které si měli zvolit účastníci konkurzu. Zástupci záložny oslovili architekty Jana Koulu, Josefa Fantu a Osvalda Polívku, kteří se jmenováním souhlasili, požádali o situační plány a stavební podmínky.²⁴⁾

Dne 4. března roku 1894 se do Prahy (dnešního Národního muzea) odebrali Jan V. Diviš s Ladislavem Quisem, kde společně s architekty hodnotili zasláné projekty. Samotnému hodnocení předcházela volba, ve které účastníci soutěže vybírali své dva soudce do poroty. Z dvanácti navrhovaných kandidátů žádný nezískal většinu. Porota se shodla, že bude rozhodovat ve složení, v jakém se již nacházela. Komise obdržela k posouzení celkem 19 projektů, pět z nich nesplnilo podmínky zadání, a proto byly ze soutěže vyřazeny. Ostatní projekty byly rozděleny do dvou tříd.

S výběrem vítěze se pokračovalo 13. dubna, kdy se porota podrobně zaměřila na pět plánů. Nakonec rozhodla, že první místo získá projekt označený heslem „Písmeno S ve dvou koncentrických kruzích“, druhou cenu obdržel projekt pod názvem „Nám i budoucím“ a třetí cenu projekt

22) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzi odboru pro postavení domu záložního a dívčí školy v Přelouči*, kart. 2, kn. 1, nestr.

23) „*Stavební program i s náčrtkem stručným a stavebním sdělí se na požádání panům konkurentům. Projekty zaslány budiž nejdéle do konce měsíce ledna 1894 Občanské záložně v Přelouči. Plány zhotoveny budouliž v měřítku 1:100 a budiž vedle půdorysu i dostatečně řezů připojeno. Celkový náklad má obnášeti asi 75 000 Zl. Jména soudců, kteří zvoleni budou do poroty pro posouzení projektů, uveřejněna budou do konce listopadu i v časopisech odborných. Navrhovatel projektu svůj nepodepíše, nýbrž opatří jej heslem. Jméno a adresa projektantova nechť připojeny jsou zároveň s heslem v uzavřené obálce. Za plány ustanoveny jsou tři ceny, a sice první cena v částce 600 Zl, druhá cena v částce 300 Zl, třetí cena v částce 200 Zl. Pouze poslané plány zůstanou majetkem Občanské záložny. Kdo obdrží první cenu, musí zhotovit rozpočet a podrobné plány bez další jiné náhrady. V Přelouči dne 19. listopadu 1893.*“; Tamtéž, nestr.

24) Oslovení architekti také navrhli, aby se zvýšila ocenění na prvním místě na 800 zl. a na druhém místě na 500 zl. Tamtéž, nestr.

s heslem „Spořivosti a pilnosti pomůžeme ve volnosti“. Ocenění získaly i dva projekty s hesly „Svému účelu“ a „z Prahy“. Po otevření obálek se ukázalo, že první cenu získal architekt Rudolf Kříženecký,²⁵⁾ druhou pánové K. Bůžek a Jan Kotěra, stavební technici na Smíchově a třetí Antonín Makovec z Prahy.

Výsledky soutěže obdržela stavební komise 16. dubna. Tentýž den se rozhodla uspořádat výstavu zaslanych plánů a zpravit účastníky konkurzu o výsledcích.²⁶⁾ Den předtím, tedy 15. dubna, odeslal Jan. V. Diviš předběžný dopis architektovi Rudolfu Kříženeckému, ve kterém mu oznamoval, že v jejich soutěži získal první cenu. Oficiální dopis obdržel architekt již 17. dubna. Ten jej informoval, že v porotě nemohl být přítomen žádný z porotců, které navrhovali účastníci konkurzu. Sdělil mu jména mužů z poroty a oznámil, že se ze všech plánů uskuteční v Přelouči výstava.²⁷⁾

Dne 9. května stavební komise rozhodla, že výstava bude otevřena 13. dne v tomto měsíci v 9 hodin, zároveň byla zamítnuta žádost spolku stavbyvedoucích o uspořádání výstavy plánů pro Občanskou záložnu a město Přelouč v Praze. Členové komise, kteří hodnotili projekty, odmítli finanční odměnu. Ta byla proto poslána ve prospěch Národního muzea na výzdobu Selské síně.

Dne 23. května po ukončení výstavy se opět sešla stavební komise. Debatovala nad názory, že plány budov byly širokou veřejností zhodnoceny jako lokálně nevyhovující. Rozhodla se proto ustanovit novou komisi, která

25) Architekt Rudolf Kříženecký se narodil 28. 10. 1861 v Zadaru v Dalmacii, zemřel 12. 3. 1939 v Praze. Byl architektem a profesorem. V letech 1883–1889 a 1890–1893 působil v architektonických kancelářích, především u prof. Schulze. Zde se podílel na projektu budovy Národního muzea v Praze. Mezi lety 1888–1889 podnikl studijní cestu po Itálii. Po roce 1893 si zařídil vlastní ateliér, působil na dnešním Českém vysokém učení technickém, kde se nejdříve stal asistentem, později docentem, řádným profesorem, nakonec také děkanem a v letech 1925/1926 rektorem. Mezi jeho díla patří, kromě již zmíněných staveb v Přelouči, zejména Nemocniční areál v Praze Podolí, Tuberkulózní sanatorium na Pleši, Michnův letohrádek Amerika (dnes Muzeum Antonína Dvořáka), První česká akciová parní lékárna a další úpravy exteriérů a interiérů. Pavel VLČEK (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 576; Architekt Rudolf KRÍŽENECKÝ, *Životní běh*, dostupné online na URL: <<http://krizenecky.webz.cz/>>, [cit. 18. 1. 2014]; František HOLLMANN, *Prázdninové čtení o historii: rukopisy významných architektů při výstavbě našeho města, Přeloučský rošt*, 1999, č. 7/8, s. 16–17.

26) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzi odboru...*, nestr.

27) Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), f. Rudolf Kříženecký (1894–1932), *Dopis s oznámením o obdržení I. ceny v soutěži*, nezpracováno; AHMP, f. Rudolf Kříženecký (1894–1932), *Oficiální dopis s oznámením o obdržení I. ceny v soutěži*, nezpracováno.

by ze soutěžních plánů vybrala takovou kombinaci, jež by vyhovovala místním podmínkám. Do komise byli jmenováni Antonín Kotýnek, K. Thamer, Rudolf Kříženecký a Jan V. Diviš s Ladislavem Quisem. V pozůstalosti Rudolfa Kříženeckého se ze dne 24. května 1894 dochoval dopis, který mu zaslala nová stavební komise, podepsán Janem V. Divíšem. V něm ho komise žádá, zda by nemohl upravit plány pro místní potřeby a zároveň využít některé návrhy, které nebyly oceněny.²⁸⁾ Architekt s tímto návrhem souhlasil a začal pracovat na novém projektu, který by více reflektoval přání veřejnosti i komise. Dne 16. srpna zaslal nové plány, které splňovaly všechny podmínky, jenže rozpočet byl překročen o 64 tisíc zl. Stavební komise se rozhodla tento plán předložit správnímu výboru Občanské záložny a zastupitelstvu města s tím, že tolik podmínek najednou nelze splnit za pouhých 75 tisíc zl. Po tomto zápisu přichází v archivních pramenech odmlka až do 3. února 1895.²⁹⁾

V tento den se schází nová komise ve složení Jan V. Diviš, Antonín Kotýnek a Ladislav Quis za účelem stavby záloženského domu.³⁰⁾ Dne 29. listopadu roku 1894 se městské zastupitelstvo zřeklo společného projektu,³¹⁾ dle mínění J. Tetřeva se tak stalo z finančních důvodů.³²⁾ Instituce započala vyjednávání s městem ohledně výkupu poslední budovy na východní straně, což byla opatrovna. Ta byla záložně přenechána za cenu 4 000 zl.³³⁾ Na první schůzi byl přijat návrh Ladislava Quise, aby budova sloužila méně účelům než podle původních plánů. Rozhodli se opět oslovit architekta Rudolfa Kříženeckého za účelem přichystání nových plánů, tentokrát bez školní budovy.³⁴⁾

Ze zasedání komise dne 18. února 1895 vyplynulo, že budoucí budova záložny by měla mít následující místnosti: úřadovnu s čekárnou, zasedací místnost a trezor, místnosti mají mít klenuté stropy a být bez sklepů. Pro knihovnu byla požadována velká místnost s galerií, čítárna a spojení knihovny s muzeem. Pro muzeum hlavní sál a dva vedlejší, dále jeviště, sál, šatny pro herce a herečky, které mají být odděleny, a skladiště pro divadlo.

28) AHMP, f. Rudolf Kříženecký (1894–1932), *Dopis stavební komise ze dne 24. 5. 1894*, nezpracováno.

29) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

30) Tamtéž, nestr.; SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných hromad a výrokových schůzí 1895–1904*, kart. 1, kn. 2, nestr.

31) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

32) J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 110–111.

33) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

34) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

Později se zde objevil požadavek, aby byl vrchní vestibul uzavřen a tím chráněn před průvanem. V přízemí nebo suterénu požadovali vybudovat kuchyň pro hostinského a restaurační místnosti v prvním patře, které měly být spojeny výtahem. Tělocvična se měla nacházet směrem do parku a měla mít komoru na nářadí a šatnu. Mezi posledními požadavky byly byty pro úředníky, pro pokladníka předsíní, kuchyň a dva pokoje a spíž; pro kontrolora pokoj s předpokojem. Uvedené požadavky projednala komise s architektem Kříženeckým 23. 2. 1895. Rovněž dohodla, že záloženské prostory a především místnost s trezorem budou bez sklepů, při knihovně bude vybudována manipulační místnost, která by byla od čítárny oddělena skleněnou stěnou, a sál bude umístěn do prvního patra. Architekt požadoval dodržení současné linie původních domů, aby mohly být využity jejich základy. Při stavbě mělo být pamatováno na možnost rozšíření východním směrem. Cena stavby byla stanovena do výše 79 000 zl.³⁵⁾ Na zasedání valné hromady dne 24. března 1895 Jan V. Diviš přednesl výsledky z jednání s architektem Kříženeckým. Architekt sdělil, že by nová budova stála 120 000 zl., načež se valná hromada usnesla, že musí dojít k redukci plánů, aby celková částka nepřekročila 80 000 zl. Stranu do ulice požadovali zkrátit, takže by půdorys tvořil obdélník, avšak strana do náměstí měla zůstat stejně zdobená i s věží, chtěli zvednutí budovy o jedno patro, čímž by se stala stavba velkolepější, měl být nechán prostor pro případnou přístavbu do Záloženské ulice (dnes Hradecká), s čímž architekt nesouhlasil. Zároveň byl proti posunutí stavební čáry o tři metry, jelikož takovéto zvětšení náměstí považoval za nepatrné a důrazně upozorňoval na to, že pokud chtějí zachovat staročeský vzhled, je potřeba, aby bylo náměstí uzavřené.³⁶⁾

Výše zmíněné požadavky a změny nebyly jediné. Od roku 1895 až do realizace stavby byla její podoba několikrát obměněna, došlo ke změně využití některých místností i k jejich redukci. Změny plánů probíhaly především z finančních důvodů.³⁷⁾ K 1. červenci 1895 byla dána výpověď

35) Tamtéž, nestr.

36) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

37) Na začátku dubna 1895 byl přidán ještě jeden východ ze sálu pod galerií, nad jevištěm mělo být upraveno provaziště, v malém sále se měl upravit balkónek, a pokud by nebylo možné ho zřídit, tak vybudovat skleněnou stěnu, která by byla pohyblivá. Do sálu měla být položena měkká prkna, knihovna zvýšena do výšky jeviště, tělocvična se měla rozšířit o rezervní místnost. Tamtéž, nestr.; SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr. V květnu přišly další požadavky: v tělocvičně měl být zřízen výklenek na nářadí. Podlaha v sále se měla zhotovit z nízkých prken z důvodů snížení nákladů. Pod přední částí jeviště mělo být vybudováno skladiště a knihovna měla být zvýšena do výše

nájemníkům ze záloženských domů nacházejících se na východní straně náměstí s čtvrtroční lhůtou a chystalo se započít s výstavbou.³⁸⁾

Architekt Kříženecký ještě v roce 1895 doporučil, aby se neotálelo s bouráním,³⁹⁾ jelikož na jaře se bude moci začít se stavbou. Po polovině prosince byl Kotýnkem předložen model domu, na kterém byla dle komise zdůrazněna „*veškerá krása architektury, která vyniká ladnou harmonií původních českých motivů z nejsmělejších dob našeho národa*“. Rozpočet na zednické práce činil 62 504 zl., ale komise se shodla, že celkové náklady by nakonec překročily záložnou určený rozpočet 85 tisíc zl.⁴⁰⁾ Započalo vyjednávání s architektem Kříženeckým ohledně vypuštění některých částí budovy. Zároveň komise požadovala prodloužení termínu na odevzdání plánů správnímu výboru Občanské záložny, doporučila zbořit v zimě chlévy a jeden objekt, o který by se rozšířila ulice.⁴¹⁾

Na začátku roku 1896 se rozvířují debaty ohledně úsporných opatření,⁴²⁾ jelikož správní výbor Občanské záložny rozhodl, že jimi stanovená částka nesmí být překročena. Jan V. Diviš navrhoval zrušit všechny byty, tělocvičnu, jednu restaurační místnost, dvě muzejní místnosti a některé další prostory, čímž by se snížila cena o 40 tisíc zl. Ohledně tělocvičny bylo nakonec rozhodnuto zabrat místnost na úkor knihovny, aby byla zachována. Komise posléze v protokolech zdůrazňovala, že se jedná pouze o provizorní řešení a není možné se s touto situací spokojit.

jeviště. Sloupy se měly vyhotovit ze železa nebo mramoru a zároveň požadovali zúžit proscénium v divadle. Debatovalo se nad vytápěním (kachlová kamna či ústřední topení) a osvětlením. SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzi odboru...*, nestr. K dalším změnám došlo 26. srpna 1895, bylo zrušeno vedlejší schodiště u tělocvičny, takže vznikla nová místnost. V místnosti muzea byla zrušena loggie a zvětšen sál o 1,5 metru na úkor chodby. Bylo odstraněno vedlejší schodiště, výška tělocvičny byla snížena. Ke studni měly být vytvořeny dvě čerpadla, jedno pro veřejné používání a druhé pro budovu Občanské záložny. Vytápění sálu, restauračních místností, šaten a schodiště se mělo provádět pomocí ústředního topení, pro ostatní místnosti bylo naplánováno vytápění kachlovými kamny. SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzi odboru...*, nestr.; SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

38) SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

39) Na podzim roku 1895 bylo započato s bouráním budov a bylo dovoleno hasičům provést zde cvičení. SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.; J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 111.

40) Celková částka byla architektem stanovena na 138 tisíc zl. SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzi odboru...*, nestr.

41) Tamtéž, nestr.; SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

42) Rozpočet budovy byl předložen s částkou 138 999 zl. SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

Architekt kreslil plány celý březen 1896, 9. dubna je předal komisi, která plány odsouhlasila a rozhodla se pro několik změn, jež se však měly uskutečnit až při stavbě. Celkový obnos byl stanoven na 102 769 zl., což bylo, dle místních poměrů, možné snížit na 92 tisíc zl., ale vzhledem k dalším mimořádným vydáním bylo potřeba počítat s cenou 100 000 zl. Bylo doporučeno vypsát offertní řízení a rozpočet dát k posouzení cizímu znalci.⁴³⁾ Toto řízení bylo vypsáno, ale nakonec bylo 17. května 1896 rozhodnuto o odložení stavby na příští jaro pro nepříznivé podmínky a zároveň rozhodnuto, že se bude opět jednat s architektem Kříženeckým o snížení ceny na 85 tisíc zl.⁴⁴⁾

Následuje odmlka až do 19. srpna 1896, kdy Kříženecký navrhuje tři způsoby úspor. Prvním opatřením je zjednodušení výzdoby a snížení sklepů, které by ušetřilo 11 523 zl. 53 kr., druhým změna schodiště, kterou by se ušetřilo 1 794 zl. 30 kr., třetím vynechání věže, což by ušetřilo 6 333 zl. 14 kr. Celkem by se tedy ušetřilo 19 650 zl. 97 kr. Architekt doporučoval především kombinaci úspor, zjednodušení výzdoby, snížení sklepů a změnu schodiště. Náklady by klesly o 13 317 zl. 83 kr., tedy na 90 836 zl. 67 kr., pokud by se vynechala také věž, klesla by cena na 84 563 zl. 53 kr. Komitét k jednotlivým opatřením vydal stanoviska, ohledně prvního a druhého shledal, že ráz budovy by nebyl změněn a místnosti by zůstaly stejné, budova by tak neutrpěla na architektonické ceně. Výzdoba by se mohla dodělat později. K věži se vyjádřili tak, že ráz budovy by velmi utrpěl, jelikož díky ní dostal architekt první místo „*pro jeho původnost a český ráz*“.⁴⁵⁾ Za postavení věže na budově velmi bojoval Ladislav Quis a na mnoha schůzích zdůrazňoval velikost újmy, jakou by stavba bez ní utrpěla.⁴⁶⁾ Komise nakonec dospěla k názoru, že vzhledem k finanční situaci Občanské záložny je nutné přijmout všechna úsporná opatření. Doporučili vypsát offertní řízení vzhledem k vhodné roční době a doufali, že se podaří slevit 5 % z celkové sumy. V tom případě by se po dohodě se stavitelem mohla dostavět věž, a to za celkovou částku 86 tisíc zl.⁴⁷⁾

43) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzí odboru...*, nestr. Do offertního řízení se přihlásili čtyři zájemci: Novotný a Zvěřina – cena 127 tisíc zl., František Desperák z Pardubic – cena 118 774 zl. 85 kr., Čeněk Krička z Kolína – cena 104 967 zl. 95 kr. a František Šafránek, stavitel ze Smíchova – cena 108 500 zl. Konkurz vyhrál poslední jmenovaný. SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

44) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

45) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

46) SOKA Pce f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

47) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

Pro rok 1897 byla stavba záložny odročena z důvodu nepříznivých podmínek a v zápisech protokolů valných hromad jí není věnována pozornost, stejně jako v deníku, kde se pro rok 1897 nenachází žádné záznamy a zápisy jsou obnoveny v roce 1898.⁴⁸⁾ Opětovně se řešil problém tělocvičny a jejího umístění. Zazněl zde názor, že by se Sokolu mohl dát příspěvek na vlastní sokolovnu, z čehož nakonec sešlo a tělocvična byla do budovy umístěna. Dne 15. září přijel do Přelouče architekt Kříženecký a debatovalo se nad dalšími možnými úsporami – vynechání rezervních místností a zrušení levého křídla. Komise se shodla, že tato opatření by ničemu neprospěla a nejvýhodnější bude budovu postavit podle zredukovaných plánů (bez věže, se změnou ve schodišti a jednodušší výzdobou), pokud však by se povedlo ušetřit nějaké peníze, zvažovali postavení malé vížky. Debata se poté stočila k vytápění. Výsledkem bylo rozhodnutí, že v prvním patře (sál, dvě šatny, dvě restaurační místnosti a chodby) zvolili ústřední topení a pro přízemí (úřadovna, zasedací síň záložny, restaurační místnost, byt hostinského) vybrali vzhledem k menším prostorám a nestejnodobému využívání vytápění pomocí kamen. Následuje zápis z 3. října nebo listopadu, kdy byl přečten dopis od architekta Kříženeckého se změnami v projektu, které komise ještě požadovala upravit,⁴⁹⁾ a přijat návrh, aby štukatérské a malířské práce byly zadány samostatně. Kotýnek a Čermák měli dořešit detaily v Praze.⁵⁰⁾

Dne 29. listopadu 1898 podávají tito pánové zprávu, jak s architektem vše vyřešili. Topení bylo odsouhlaseno v již řečené podobě. Architekt pouze vyslovil přání, aby se začalo co nejdříve vyjednávat s topenářskými firmami a zakázka byla zadána firmě domácí, nejen z národnostních, ale také praktických důvodů. Ventilace byla ponechána na jeho výběru. Štukatérské a malířské práce měly být vyňaty z rozpočtu, zadány samostatně, a to teprve po dostatečném vyschnutí místností. Bylo rozhodnuto, že pumpa bude zřízena v rohu náměstí a voda vedena potrubím kvůli nižším nákladům, než by činilo její umístění do budovy.⁵¹⁾ Následně 30. listopadu na

48) Tamtéž, nestr.; SOKA Pce, f. OZ Pč., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

49) S některými změnami komise nesouhlasila, např. jim nevyhovovalo zabránění nářadovny pro knihovnu, vchod do trezoru požadovali přesunout ze zasedací místnosti do kanceláře a měl být navíc krytý pultem z matného skla. Požadovali propojení bytu hostinského s kuchyní pod ním, jelikož v bytě kuchyň nebyla. Do restauračních místností měl být přidán ještě jeden východ a toalety se měly přesunout blíže k restauraci. SOKA Pce, f. OZ Pč., *Protokol schůzi odboru...*, nestr.

50) Tamtéž, nestr.

51) Tamtéž, nestr.

schůzi komise byly provedeny drobné změny a rozhodnuto, že konkurz⁵²⁾ bude uveřejněn v *Národních listech*, *Technických a stavitelských listech* a *Hlasu národa*.⁵³⁾

Ze dne 7. prosince 1898 pochází jeden z posledních zápisů v deníku protokolů. Dle rozpočtu zasláného architektem byla pro konkurz z celkové částky 85 641 zl. 92 kr. odečtena částka 911 zl. 40 kr. za práce malířské, 3 257 zl. 10 kr. za práce štukatérské, 2 800 zl. na zřízení ústředního topení a 200 zl. na postavení pumpy. Do konkurzního inzerátu byla tedy uvedena cena 78 473 zl. 42 kr. na postavení záloženského domu. Za šestnáct dní byly čteny nabídky 5 účastníků,⁵⁴⁾ kteří se do konkurzu přihlásili. Jednalo se o stavitele Dvořáka, stavitele z Prahy; Bůžu Dvořáka, architekta z Pardubic; F. Kašpara, stavitele z Pardubic; Josefa Krudence, stavitele z Pardubic a Sklenáře, stavitele z Kolína.⁵⁵⁾

Za výherce konkurzu byl nakonec vybrán Josef Krudenc, i když jeho cenová nabídka nebyla nejnižší. Tento stavitel poslal komisi zvláštní dopis, ve kterém nabízel stavbu domu dle původního plánu, tedy s věží, za celkovou částku 82 tisíc zl. Komise doporučila správnímu výboru, aby tuto nabídku přijal, i když se náklady navýší o 6–7 tisíc.⁵⁶⁾ Budova by však byla postavena podle plánů, které byly oceněny prvním místem v soutěži a byly známy v Přelouči a jejím okolí a díky modelu vystavenému na výstavě architektů a inženýrů také v Praze. Rovněž poukazovala na možné zvýšení prestiže města. Za dohled (administrátora) stavby byl zvolen Antonín Kotýnek, který se po celou dobu přípravných prací podílel na úpravách plánů, a tudíž byl dobře obeznámen se všemi detaily. Komise se na této poradě shodla, že ve smlouvě se stavelem bude dovětek, podle kterého stavitel 10 % z rozpočtu ručí za bezzávadnost stavby. Doba byla stanovena po dobu

52) Znění konkurzu se nalézá v Protokolech schůzí ředitelstva a zní: „*Občanská záložna v Přelouči, zapsané společenstvo s ručením omezeným vypisuje tímto offertní řízení prací spojených se stavbou domu záloženského v Přelouči. Podmínky, rozpočet a stavební plány lze v úřadovně záloženské nahlédnouti. Offerty zapečetěné, opatřené kolkem 50 kr. vadiem 5 % rozpočteného nákladu buď v hotovosti aneb v cenných papírech mimo offerta přijímá včetně 20. prosince 1898 dopoledne Občanská záložna v Přelouči. Z ředitelství Občanské záložny v Přelouči dne 30. listopadu 1898.*“ Podepsán Josef Slavík, ředitel. Tamtéž, nestr.

53) Tamtéž, nestr.

54) Za účelem prohlédnutí plánů ke stavbě budovy se do Občanské záložny dostavilo 6 zájemců. SOKA Pce, f. OZ Pč., *Protokoly valmých...*, kn. 2, nestr.

55) SOKA Pce, f. OZ Pč., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

56) Předpokládané navýšení bylo o již zmiňované práce malířské, štukatérské, zřízení topení a postavení pumpy.

dvou let, se snížením na 5 % po uplynutí roční lhůty, po uplynutí dvouleté lhůty bude kauce vrácena celá, ale pouze v případě nenalezení žádné závady. Tímto sdělením končí zápisy ze schůzí komise a rovněž v protokolech valného shromáždění se až do 17. března 1899 žádné nenachází.⁵⁷⁾

Průběh stavby

Na jaře roku 1899 započala stavba dnešní dominanty města, kterou dozoroval Antonín Kotýnek, zároveň ji několikrát navštívil architekt Rudolf Kříženecký. Ze samotného průběhu výstavby se dochoval Deník stavby záložny z let 1899–1900, který vedl již zmíněný A. Kotýnek, uváděný jako administrátor stavby (stavební dozor).⁵⁸⁾ Budova byla dokončena na jaře 1901 a v dubnu se do ní nastěhoval ústav.⁵⁹⁾ Deník tedy nepokrývá průběh celé stavby, poslední zápis se vztahuje k datu 17. března 1900. V něm je uvedeno, že bylo pracováno na klenbách ve druhém patře nad jevištěm, vyzdíváno postranní schodiště, klenuty pásy nad hlavním schodištěm a pokračováno ve stavbě dle klimatických podmínek. První zápis ze dne 14. ledna 1899 byl vyhotoven dozorcem Kotýnkem, přítomni byli Josef Krudenc (stavitel a dodavatel materiálu) a architekt Rudolf Kříženecký. Během této schůze bylo rozhodnuto o posunutí budovy směrem na východ, do dnešního parku, a to z důvodu, aby stavba více vynikla a nebyla zúžena příjezdová cesta na náměstí.⁶⁰⁾

Stavba záložny byla tedy zahájena, nejdříve byl nivelován terén a vybrán stavební materiál. Dělníci začali kopat sklepy a základy, výkopové práce byly dokončeny 28. února a došlo k vytyčení obrysů základových zdí. Architekt Kříženecký navštívil Přelouč 6. března, kdy uznal základy za dostatečně tvrdé. Dle záznamů přijel stavbu několikrát zkontrolovat a vydával konečná rozhodnutí ohledně dalšího postupu. Provedl rovněž úpravy v projektu, první 16. března 1899, kdy posunul pilíře na hlavním schodišti za účelem snížení jejich zkosení.⁶¹⁾

57) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.; SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

58) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Deník stavby záložny*, kart. 2, kn. 2, nestr.

59) J. TETŘEV – H. VINCENCIOVA, *Dějiny města*, díl III., s. 112. V protokolech valných hromad a výborových schůzí se rovněž nachází záznam, že instituce se do nové budovy přestěhovala 21. dubna 1901, ale slovo duben je přeškrtnuto a nahrazeno slovem listopad. V dalších dubnových a květnových záznamech se nachází zmínky, že Záložna zasedala již ve své budově, tudíž je pravděpodobnější, že k přestěhování došlo v dubnu. SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

60) SOKA Pce, f. OZ PŘ., *Deník stavby...*, nestr.

61) Tamtéž, nestr.

Během stavby došlo ke třem konfliktům mezi dozorcem Antonínem Kotýnkem a stavitelem Josefem Krudencem, podrobněji jsou zaznamenány ve stavebním deníku. První se týkal nedostatečně kvalitní malty, jelikož ji stavitel šidil. Dozorce zaslal dopis se stížností řediteli záložny, který zpravil Josefa Krudence a upozornil ho, že je zodpovědný za dodržování všech stavebních předpisů.⁶²⁾

Architekt Rudolf Kříženecký byl pravděpodobně velmi zaměstnaný, jelikož ho během stavby několikrát upomínali, aby dodal detailní plány k daným stavebním etapám. Na což neustále opakoval, že se jedná o stavbu monumentální budovy, která se nesmí uspěchat a musí být provedena precizně.⁶³⁾ První prosba o zaslání plánů se objevila 20. března 1899. Architekt v dopise odpověděl, že: „nemůže tyto plány zaslati, neb nemá dosud od firmy, která topení projektuje, rozměry topení, a za rychlé pokračování ve stavbě bez stavebních detailních plánů činí zodpovědným pana stavitele Josefa Krudence a ohrazuje se předem oproti povstalé každé vícepráci následkem toho.“⁶⁴⁾ Načež byl vyslán Josef Krudenc a Antonín Kotýnek, aby architektovi předali plány k zakreslení kanálků pro topení od Českomoravské strojírny bez ohledu na to, jaké firmě bude tato zakázka přidělena.⁶⁵⁾

Do konce března 1899 však nebyly hotové plány zaslány, takže ředitelství Občanské záložny poslalo architektovi dopis, ve kterém ho žádalo, aby plány co nejdříve poslal, a pokud se zdráhá zakreslit do nich kanálky k vytápění, ať je na riziko záložny pošle bez jejich zakreslení.⁶⁶⁾ Dne 6. dubna se instituce dočkala potřebných půdorysů sklepů a řezů a detailních plánů fasád a říms. Ve stejném měsíci podnikl architekt Kříženecký návštěvu Přelouče a na stavbě neshledal žádné závady.⁶⁷⁾

Účty, které stavitel Krudenc vystavoval Občanské záložně, kontroloval Antonín Kotýnek, který je vždy přepočítal a srazil výslednou cenu o 14 %. Stavitel přislíbil zlevnění o 4 % a 10 % ponechávala záložna jako zástavu. Takto bylo postupováno několikrát. Občanská záložna do 17. března 1900 zaplatila 22 464 zlatých a 71 krejcarů.⁶⁸⁾ K datu 29. 3. 1900 činila částka

62) SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby*..., nestr.; SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných*..., kn. 2, nestr.

63) Tamtéž.

64) SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby*..., nestr.

65) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru*..., nestr.

66) Tamtéž, nestr.

67) SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby*..., nestr.

68) První splátka činila 6 674 zl. 58 kr., 2. splátka 5 885 zl. 60 kr., 3. splátka 6 518 zl. 55 kr., 4. splátka 3 386 zl. 98 kr.; Tamtéž, nestr.

56 050 zl. (112 100 K), k 5. 3. 1901 79 208 zl. (158 416,70 K), což je poslední částka v záznamech uvedená.⁶⁹⁾

Dnem 10. května 1899 byly dokončeny sklepy a začalo se s budováním přízemí, materiál byl dozorem uznán za vhodný. V tomtéž měsíci navštívil Antonín Kotýnek architekt Kříženeckého v Praze s prosbou o urychlené dodání detailních plánů pro stavbu. V nových plánech se nacházel rozdíl ve špaletě u schodů, architekt od nového projektu neustoupil a stavitel byl nucen provést stavební úpravy dle nových plánů. Dozorce stavby si zapsal počet dní, které na úpravách dělníci strávili pro případ, že by stavitel Krudenc požadoval jejich proplacení.⁷⁰⁾

Dne 19. června 1899 navštívil architekt Přelouč. Vzněl výtku k příliš velkým vodorovným spárám ve zdivu a nesouhlasil s vyzděním dvou středních pilířů na cementovou maltu. Argumentoval tím, že tato malta nesedne a tím se nedocílí stejných výšek záklenek a hlavic pilířů, tudíž je bude nutné později. Pokračovalo se ve stavbě schodiště a zdí v prvním poschodí. Na začátku července bylo započato s usazováním samonosných schodů, na problém s jejich nedoléháním byl upozorněn stavbyvedoucí Lejský. Zároveň bylo zjištěno, že byly dodány špatné traverzy. Z důvodů bezpečnosti nařídil architekt přidat po jedné traverze do stropů v prvním a druhém patře v křídle nad tělocvičnou, tedy v severním traktu budovy. Ve stavbě se postupovalo dále, usazovaly se samonosné schody do druhého patra.⁷¹⁾

V srpnu 1899 opět zavítal do Přelouče Kříženecký, aby zhodnotil postup stavby a její kvalitu. S výběrem materiálu byl spokojený, ale vytкнуł staviteli velké spáry na vedlejším schodišti, na což pan Krudenc nereagoval. Pokračovalo se výstavbě divadelního sálu a šatny.⁷²⁾

Problém s velkými spárami ve schodišti nebyl vyřešen a z 19. srpna 1899 se v deníku nachází záznam o tom, že i přes upozornění od architekta postupoval stavitel v práci stejným způsobem, tudíž nadále vznikaly velké spáry a lišty nezapadaly do traverz. Vedení záložny muselo nařídít nápravu a zároveň žádalo, aby dřívky pod sloupy byly zhotoveny z jedné části, protože „*sestavení takového dřívku z mnoha kusů jest z ohledu konstruktivního velice povážlivé*“.⁷³⁾ Následovalo založení druhého poschodí a vyzdívání hlavního schodiště, v čemž se pokračovalo i během září. V tomto měsíci

69) SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

70) SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Deník stavby...*, nestr.

71) Tamtéž, nestr.

72) Tamtéž, nestr.

73) SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.; SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Deník stavby...*, nestr.

rovněž došlo k posunutí lodžii směrem do divadelního sálu, aby z nich bylo pohodlně vidět na jeviště.⁷⁴⁾

V říjnu 1899 se usazovaly nosiče pro schodiště a stropní trámy. Na konci měsíce byly v prostoru střední části stavby umístěny vazby, v listopadu na věži nad schodištěm. Následovalo pokládání lepenkové krytiny, podkladu pro břidlicovou krytinu a nosičů stropů v prostorách věže.⁷⁵⁾

Poslední zápis v deníku z roku 1899 oznamuje, že 14. 12. následkem prudkých mrazů byla stavba zastavena a znovu obnovena 8. ledna 1900 díky mírnějšímu průběhu zimy. Stavební práce pokračovaly v umístění vazeb a především v pokrývání střechy věže lepenkovou krytinou. V lednu došlo ke třetímu konfliktu mezi Občanskou záložnou a realizátorem stavby Krudencem. Jednalo se o navážení suchých násypů do budovy, kdy dozorce Kotýnek upozornil stavbyvedoucího, aby dával pozor, zda násyp není vlhký a takový do budovy nevozil. Žádost dohledu stavby nebyla vyslyšena, takže ředitel záložny písemně požádal stavitele Krudence, aby vození mokrých násypů do záložny zakázal. Ani po této žádosti nebylo učiněno žádných nápravných kroků, takže na konci ledna bylo dovážení tohoto násypu zakázáno vedením záložny a stavitel byl o tomto rozhodnutí zpraven telegraficky.⁷⁶⁾ V lednu bylo rozhodnuto oslovit firmy Krčil Praha, Klicpera Sadská a Českomoravská strojírna Praha za účelem vypracování rozpočtů na topení.⁷⁷⁾ Nakonec byla pro zhotovení kaloriferového topení vybrána správním výborem firma Märky Bromovský a Schulz. Práce kamaňská byla zadána firmě V. Rychlík z Chrudimi. Práce na vodovodu byly přiděleny firmě V. Svitáka z Karlína.⁷⁸⁾

Během ledna 1900 se postupně klenuly stropy od sklepů po druhé patro a tyto práce pokračovaly také v únoru. V tomto měsíci navštívil stavbu architekt a slíbil dodání detailních náskresů konstrukcí pod balkónem na západní straně věže a vstup na půdu. Nařídil sušit dovážený násyp a požadoval výměnu pískovce nad vchodem, jelikož nebyl stejně žíhaný a barevný. 10. února bylo dokončeno pokrývání střechy věže lepenkou, klenuly se další stropy.⁷⁹⁾

Poslední zápis v Deníku stavby záložny pochází ze 17. března 1900 a je zde uvedeno, že se pokračuje v klenutí stropů ve druhém poschodí. Další informace se v deníku nenachází. Z jakého důvodu byly zápisy ukončeny, se

74) SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby...*, nestr.

75) Tamtéž, nestr.

76) Tamtéž, nestr.

77) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzi odboru...*, nestr.

78) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

79) SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby...*, nestr.

mi nepodařilo zjistit.⁸⁰⁾ Následně bylo možné čerpat pouze z *Protokolů schůzí ředitelstva*, kde však záznamy byly velmi útržkovité a týkaly se především finančních záležitostí a *Protokolů valných hromad a výborových schůzí z let 1895–1904*, kde se řešily formy vytápění, osvětlení, zadání nábytku apod.

Účty, které si Občanská záložna vedla, jsou velmi podrobné, problémem však je, že u mnohých osob či firem není uvedeno, za co je instituce platila. Tudíž není možné spočítat přesnou částku, kterou Občanská záložna vydala, ani vypracovat přesný přehled firem a živnostníků, kteří se na stavbě podíleli. Placené účty jsou psané v jedné kolonce a nebylo rozlišováno, zda se objednával dopisní papír nebo výmalba budovy. Mezi firmy s jistotou pracující na budově patří fa. F. Kasl z Vinohrad, od které dne 4. dubna přijala Občanská záložna nabídku na zhotovení acetylenového osvětlení do celé budovy s podmínkou dvouleté záruky, slevy 5 % z potrubí a aparátu a 10 % z lustrů, které však bude moci záložna zakoupit i u jiné firmy. Lustry byly nakonec odebrány od firmy Sudý a Kotěšovce z Prahy, jež měla dodat skleněné misky s armaturou a kovové hořáky, opět s dvouletou zárukou.⁸¹⁾

Dne 14. května 1900 bylo staviteli Krudencovi nařízeno, aby bání nad hlavním schodištěm vyhotovil podle plánů a rozpočtů architekta Kříženeckého; stejné usnesení padlo i ohledně žlabů.⁸²⁾ Bylo rozhodnuto o vyhotovení záklopového stropu na trámech. Pro práce štukatérské vybrali firmu A. Reidl a spol. na Královských Vinohradech, pro práce kamenické Václava Semíka, který zhotovil pískovcové kuželky na balkóny. V únoru roku 1901 objednali židle do nové budovy ve firmě Dielny na narádie v Turčianském Svätém Martině.⁸³⁾

Výmalba prostor byla svěřena Františku Fröhlichovi z Prahy, nejprve se jednalo o vymalování účtárny, dolní restaurace, vestibulu a dolní chodby, později přibýly další místnosti, např. zasedací síň. Zakázku na zhotovení stolů získal místní truhlář Jan Kyntera a Václav Valenta je opatřil mramorem. Ve Vysokém Mýtě u F. Ossendorfa⁸⁴⁾ bylo objednáno sedm velkých

80) Tamtéž, nestr.

81) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

82) Architekt Kříženecký změnil žlaby s dvojitým dnem na žlaby dvojité, zároveň bylo rozhodnuto, že firma A. Reidl a spol. vyhotoví na budově nápis Občanská záložna a knihovně bude dána k dispozici nářadovna Sokola. SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

83) Tamtéž, nestr.; SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby...*, nestr.

84) S touto firmou měla Občanská záložna v Přelouči problémy, jelikož si majitel půjčil v záložně peníze, ale nebyl schopný je splácet. Podnikatel nabízel Občanské záložně nábytek, kterým by dluh splatil, což však nebylo přijato a proti této firmě byla vypsána exekuce. SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

stolů a čtyři podstavce pro hrací stolky mezi okna a ostění restaurace, u firmy Neubauer kulečník za 700 K. Kuželník zadali Antonínu Kotýnkovi. Firma F. Dietricha měla zhotovit pro celou budovu záclony. Platily se rovněž různé služby, např. za čištění komínů Františku Ptáčkovi, za úklid v restauračních místnostech J. Kmoníčkoví. Z místních živnostníků mohu ještě jmenovat L. Winternitze, který dodával traverzy, Františka Motyčku, jenž poskytoval železo na trezor a kleštiny, a živnostníka Kadavého, u kterého byly vyrobeny držáky na klobouky.⁸⁵⁾

V březnu roku 1901 bylo konstatováno, že truhlářské práce byly dokončeny až na lože, z prací zámečnických chyběly pouze kliky a u prací lakýrnických poslední nátěr. Vzhledem k nepříznivým klimatickým podmínkám, především mrazu, prozatím nebylo vyzkoušeno osvětlení a vodovod.⁸⁶⁾

V červnu práce finisovaly a řešily se již drobné detaily, např. rozdělení světlíku příčkami, aby skleněná plocha nebyla příliš velká a tudíž drahá. Plot a budka u záložny měly být natřeny zeleně. Firma F. Kaizl byla požádána o slevení z ceny osvětlení budovy a Občanská záložna ji vyzvala k předložení rozpočtu na osvětlení zahrady, později bylo této firmě zadáno také osvětlení jeviště.⁸⁷⁾

Během roku 1901 se začínají projevovat problémy ve firmě stavitele Josefa Krudence, které se ke konci roku stupňují. Komunikace v tomto roce velmi vážla a stavitel na dopisy zasílané Občanskou záložnou v Přelouči nereagoval. V říjnu je na valné hromadě oznámeno, že se firma stavitele nachází v úpadku, jelikož jí byly vypovězeny úvěry pardubickými ústavy.⁸⁸⁾

Slavnostní otevření budovy proběhlo ve dnech 24. a 25. srpna roku 1901 i přes to, že budova nebyla zkolaudována. Instituce se snažila kolaudaci neodkládat a sháněla potřebné materiály. Dne 12. října vyslala za tímto účelem Antonína Kotýnka do Prahy za architektem Kříženeckým. V listopadu došel do Přelouče dopis od architektova učedníka Krále, ve kterém oznámil, že dodané účty od stavitele jsou nedostatečné. Požadoval nové, řádně okolkované a podepsané, s vícepracemi vyznačenými v plánech. Tento problém však nebyl do konce roku 1901 vyřešen a záložna musela mezitím sama opravit ventilaci a objednat kamna do restaurační místnosti.⁸⁹⁾

85) SOKA Pce, f. OZ Př., *Deník stavby...*, nestr.; SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

86) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

87) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

88) SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

89) Tamtéž, nestr.

Samotná kolaudace se konala 17. května 1902 za přítomnosti odborného znalce profesora Lhotáka, architekta Rudolfa Kříženeckého, Ladislava Quise, Miloslava Balcara, kontrolora Občanské záložny a stavebního dohledu Antonína Kotýnka. Josef Krudenc telegraficky oznámil, že se na kolaudaci nedostaví. Dne 3. července byly kopie kolaudačního protokolu a konečný účet poslány staviteli, jenž měl do 14 dnů od obdržení dopisu začít s opravami uvedenými v protokolu. O měsíc později se v zápisech valné hromady nachází přeškrtnutý zápis o opětovném vyzvání, který je nahrazený novým rozhodnutím. V něm stojí, že opravy budovy budou hrazeny z kauce stavitele i bez jeho svolení. Po kolaudaci bylo rozhodnuto, že rezervní místnosti se přemění na byty a jeden se dá k dispozici kontrolorovi Balcarovi.⁹⁰⁾

V říjnu roku 1902 proběhlo stání u soudu ohledně úpadku stavební firmy stavitele Krudence, kde různí věřitelé vymáhali kauce. Ty měly v úschově Občanská záložna v Pardubicích a Vinohradská záložna na Královských Vinohradech. Občanská záložna z Přelouče se stání zúčastnila v zastoupení Ladislava Quise. V roce 1903 započala instituce vyjednávat s Občanskou záložnou v Pardubicích ohledně peněz ze zkrachovalé firmy, které zde byly uloženy. Pardubická záložna nabídla 800 K na všechny opravy, což v Přelouči odmítli, jelikož stylizace dopisu jim připadala hrubá a urážlivá. Opětovně byl vyzván sám majitel, aby učinil opravy, které byly zapsány v kolaudačním protokolu.⁹¹⁾ Tento spor pokračoval v roce 1904. Občanská záložna v Přelouči se rozhodla vypsát výběrové řízení na opravu budovy a prozatím je zaplatit ze svého rozpočtu. Smír mezi záložnami byl uzavřen až v roce 1906, kdy se Občanská záložna v Pardubicích konečně uvolila vyplatit kauci, která zde byla uložena při stavbě budovy a měla sloužit jako záruka kvalitně odvedené práce.⁹²⁾

Ohlas společnosti na budovu Občanské záložny

Nová budova Občanské záložny budila svojí monumentálností pozornost nejen v Přelouči, ale také v bezprostředním okolí. Dokladem jsou oslavy, které se konaly ve dnech 24. a 25. srpna 1901. Na jejich přípravách se podílelo celkem 16 spolků nejen z Přelouče.⁹³⁾ Dne 28. července

90) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.; SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

91) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

92) SOkA Pce, f. OZ Př., *Protokol schůzí odboru...*, nestr.

93) Byly zastoupeny tyto spolky: Národní dělnická beseda Barák, Společenstvo řezníků, Spolek vojenských vysloužilců, Spolek Svornosti, Hasičský

1901 se tyto spolky dostavily na společnou schůzi s vedením Občanské záložny. Zde bylo rozhodnuto, že v sobotu 24. srpna proběhne akademie, v neděli v 10:00 slavnostní otevření budovy a její předání veřejnosti, po poledni banket a hudba a v 16:00 koncert a ve 20:00 věneček. Zároveň bylo rozhodnuto, že se upraví prostory muzea, které se otevrou veřejnosti.⁹⁴⁾ Na banket byly speciální pozvánkou pozvány důležité osobnosti a členové Labského komitétu, kteří zde 25. srpna zasedali.⁹⁵⁾

V protokolech valné hromady z října 1901 se nachází zápis, že „*S radostí ředitelstvo podává zprávu o dokonalém vydaření slavnosti otevření budovy 25. srpna t. r... Úspěch mravní a návštěva byly neobyčejné*“.⁹⁶⁾ Slavnostního otevření se zúčastnilo ředitelstvo a výbor záložny, městská rada, zástupci státních úřadů, vojenské posádky a mnohých dalších. V poledne se zde uskutečnila schůze Labského komitétu. Banketu se zúčastnilo 83 lidí a byly pronášeny přípitky, vedení záložny si nejvíce cenilo těch od Vladimíra Sekerky, pivovárníka z Přelouče, učitele Heřmana a tajemníka města Karla Ošťádal z Přelouče a gratulanta Schütze, který zde byl za Občanskou záložnu v Chrudimi. Během této události se četly blahopřejné dopisy a telegramy.⁹⁷⁾

Dopisů a telegramů přišlo do Občanské záložny celkem 88 kusů. Přání přicházela z různých institucí, především Občanských záložen po celé zemi, ale také např. ze Zemské banky, Obchodní a živnostenské komory, spřítelěn i městských rad. Takovýchto dopisů a telegramů je 26 kusů. Ostatní pocházejí od soukromých osob a podnikatelů, kteří se na výstavbě budovy Občanské záložny podíleli, např. Dielny na narádí, firma V. Svitáka a další. Mezi významné gratulanty patřili např. Dr. Karel Pippich z Chrudimi, Alois Jirásek z Hronova, architekti Osvald Polívka, Josef Fanta a Jan Koula, kteří se podíleli na výběru projektu. Ve většině dopisů a telegramů se opakují

sbor, Mistrovská pokladna, Spolek hospodářský, Kroužek studujících města Přelouče, Pěvecko-hudební sdružení, Ochoťnický odbor Besedy, Grémium obchodní, Živnostenský spolek, Občanská beseda, Učitelská jednota Budeč, Spolek svobodomyšlný, Tělocvičná jednota Sokol. SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

94) SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.; SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly...*, nestr.

95) Na pozvánce měla být nová stavba Občanské záložny, druhý list prázdný a na třetím text: „*Občanská záložna v Přelouči zve ku otevření své budovy a odevzdání její veřejnosti dne 25. srpna 1901.*“ V archiválii je zdůrazněné, že banket je výhradně pro zvané. Soka Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly...*, nestr.

96) SOkA Pce, f. OZ PŘ., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.

97) Tamtéž, nestr.

slova jako „nádherná budova“, „velkolepý stánek“, „impozantní budova“, „...přispěla k zvelebení města“ a přání prosperity pro Občanskou záložnu.⁹⁸⁾ Přesný přepis několika blahopřání dokazuje nadšení z nové budovy přeloučské občanské záložny. Od Občanské záložny v Olomouci přišel tento telegram: „*K dnešní velevýznamné slavnosti vaší přijmete projev přátelské úcty naší. Necht blahodárné působení vaše nalezne mocného ohlasu ve veřejnosti, a snaha vaše budiž odměněna plným zdarem, necht zkvétá a mohutní ústav váš v nově zbudovaném sloupu.*“ Od Aloise Jiráska přišel telegram tohoto znění: „*Děkuji za laskavé pozvání, gratuluji k dokončení díla a přeju dalšího rozkvětu.*“ Od významného architekta Jana Kouly došel Občanské záložně tento dopis: „*Výsoce ctění Pánové! Přijměte nejvřelejší dík za pozvání k otevření Vaší skvostné záloženské budovy, které co do umělecké hodnoty i velevhodného zařízení málo co po bok se postavit může. Bohužel nelze mi slavnosti Vaší se účastniti, pročež dovoluji si písemně mou gratulaci připojiti i s přáním, aby občanstvo města Vašeho i okolí jeho dlouhé věky užívalo..., které jste mu v krásné snaze upravili.*“ Poslední ukázkou z telegramů a dopisů je báseň, kterou složil jistý občan k slavnostnímu otevření budovy: „*Čeho nabyl občan pilný, / množ Ty dome, zachovej, / účelem i formou silný / hrdopýšně dál se skvěj! / Hlásej vlasti, hlásej světu, / vznik jak Tvůj Ti poroučí: / Vzešla doba vzrůstu, květu / staroslavné Přelouči!*“⁹⁹⁾

Z malých ukázek telegramů a dopisů si můžeme povšimnout velkého ohlasu, který nová budova vzbudila i daleko za hranicemi okresu. Z toho můžeme soudit, že ohlas na tuto budovu byl opravdu veliký. Její stavba byla, dle výše uvedených archivních pramenů, chápána jako národní a bohulibá činnost.¹⁰⁰⁾

Informace týkající se stavby a především slavnostního otevření budovy Občanské záložny můžeme nalézt v dalších pramenech. Skrovný záznam se nachází v *Kronice města Přelouče* z let 1836–1926. Zápis je velmi stručný a tehdejší kronikář se o této události příliš nerozepsal. Pouze v záznamech konstatuje, že budova byla vystavěna v letech 1899–1901 a opsal do kroniky nápis,¹⁰¹⁾ který byl umístěn do vestibulu domu. Zápis je

98) SOkA Pce, f. OZ Př., *Korespondence...*, nestr.

99) Tamtéž, nestr.

100) Tamtéž, nestr.

101) „*Dům tento vystavila v letech 1899–1901 Občanská záložna v Přelouči sobě i občanstvu tohoto města dle plánu architekta Rudolfa Kríženeckého. V době té zasedali v ředitelství ústavu Josef Slavík, Bohdan Vinternic a Václav Blažek. Necht' trvá vždy k okrase naší obce a duševnímu i hmotnému zvelebení*“

dokončen oznámením, že roku 1901 proběhla slavnost, které se zúčastnilo městské zastupitelstvo.¹⁰²⁾

Mezi další archivní prameny, ve kterých se nacházely zmínky o otevření nové budovy, patří dobová periodika. Krátké podotknutí můžeme nalézt v *Osvětě lidu*. Zde v souvislosti s ustavením Labského komitétu (pod názvem Středolabský komitét).¹⁰³⁾ Podobně krátký záznam se nachází v periodiku *Samostatné směry*, kde je uvedeno, že dne 24. srpna proběhne akademie; následuje vyjmenovaný sled oslav 25. srpna 1901.¹⁰⁴⁾

Mnohem více informací můžeme najít v *Neodvislých listech*, kde byla ceremonii věnována veliká pozornost. Informace o této události lze dohledat v několika číslech tohoto periodika. Dne 10. srpna 1901 vyšel v těchto novinách článek o otevření budovy. Píše se zde, že slavnosti budou velkolepé. Konkrétně „... připravované slibuje býti, hledě ku cílé práci pořadatelstva a stanovenému pořadu slavnosti v pravdě velkolepým. Již akademie sama v předvečer slavnostního dne, v sobotu 24. srpna ve velké dvoraně záloženského domu připravovaná, bude pravým uměleckým požitkem, neboť pořadatelstvu se potěšilo získati mimo místního pěveckého sdružení a hudebního komorního kvartetta a tria též operní pěvkyni sl. Annu Schickovou, pianistky sl. Bohumíru Chleborádovou a sl. Filomeny Svobodovou zde, pana Jana Koláře, basistu, a p. inž. Jar. Prokopa, pianistu z Pardubic“.¹⁰⁵⁾ Akademie byla rozdělena na tři části, kdy první a třetí oddíl byl věnován hudbě a druhý divadelnímu představení, hře „V panském čeledníku“ zahráném místními ochotníky. Následně je uveden výčet akcí na neděli 25. srpna, jak je zmíněno výše.¹⁰⁶⁾ Ze dne 24. srpna 1901 pochází další obsírnější článek o budově Občanské záložny. Tento text do novin zaslal přeloučský učitel Gustav Heřman a můžeme z něj

jejímu 25. VIII. 1901.“ J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města...*, díl III., s. 235; SOKA Pce, f. AM Př., *Kronika...*, s. 387.

102) SOKA Pce, f. AM Př., *Kronika...*, s. 387.

103) [s. a.], *Schůze a slavnosti*, Osvěta lidu, Pokrokové noviny pro severovýchodní a východní Čechy, roč. VI., č. 69, 28. srpna 1901, nestr.

104) [s. a.], *Otevření záloženského budovy v Přelouči*, Samostatné směry, roč. I., č. 40, 22. srpna 1901, nestr.

105) [s. a.], *Dopisy: Z Přelouče*, Neodvislé listy, Týdenník věnovaný zájmům národní strany svobodomyšlné ve východních Čechách, roč. VII., č. 32, 10. srpna 1901, nestr.; [s. a.], *Slavnost odevzdání veřejnosti nové záloženské budovy v Přelouči ve dnech 24. a 25. t. m.*, Neodvislé listy, Týdenník věnovaný zájmům národní strany svobodomyšlné ve východních Čechách, roč. VII., č. 35, 31. srpna 1901, nestr.; SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly valných...*, kn. 2, nestr.; SOKA Pce, f. OZ Př., *Protokoly...*, nestr.

106) [s. a.], *Dopisy: Z Přelouče...*, roč. VII., č. 32, 10. srpna 1901, nestr.

cítit všudy přítomné česko-německé rozpory, např. „... *Zejména u národů menších, národně potlačovaných a hnětených, jeví se a mohutní též stále snaha po životě společenském. Věnují-li se mu národové silnější, než jsme my, tím spíše je povinností naší, abychom si zbudovali českou společnost, stále se šířící a prohlubující až jednou korunován bude svrchovanou, polyspolitou činností celého národa. Nebyla tudíž v Přelouči snaha zbudovati dům záloženský snahou po něčem novém, snaha ta vytryskla z poznání, že lze jenom na základě pevného společenského života dále budovati a mohutněti...*“.

Celý tento článek se nese v podobném duchu jako výše zveřejněná ukázka a nová stavba je velmi vynášena. Na konci článku se nachází popis budovy a dle mých zjištění se pravděpodobně jedná o nejstarší popis, který se nám dochoval.¹⁰⁷⁾

Dne 31. srpna 1901 vyšlo další číslo tohoto periodika, kde se nachází článek o průběhu oslav 24. a 25. srpna. Akce podle novin došla „*skvělého a zdařilého úspěchu*“. V neděli se o 10 hodině dopolední sešli všichni živnostníci, zástupci úřadů, rodáci z Přelouče, spolky a mnoho dalších před schodištěm nové budovy. Slavnost zahájil Josef Slavík, ředitel záložny a starosta města, proslovem. V novinách se nachází jeho konkrétní znění: „*Velectěné shromáždění! Je mi obzvláštním potěšením a ctí, že mohu vás, kteří jste přišli z blízka i dále, abyste popatřili na dílo našeho ústavu po 30leté nezištné a obětavé práci dokonané, uvítati. Jménem zastupitelstva obce vítám vás, mileni hosté i drazí rodáci a spoluobytelé města i okresu našeho, kteří sešli jste se, abyste radostnou účast měli na okázaném svátku města našeho. Ještě jednou volám: Vítáme vás!*“¹⁰⁸⁾ Po tomto výstupu zahrála dašická kapela v čele s Josefem Vejdou „*Kde domov můj?*“ a následně v proslovu pokračoval městský tajemník Karel H. Ošřádal. Jeho proslov byl zakončen zpěvem místního spolku a v proslovu pokračoval Josef Slavík. Následoval banket ve 13:00 pro zvané hosty, při kterém hrála zmíněná dašická kapela. Ta v 16:00 zahájila koncert pro občany a ve 20:00 byla slavnost zakončena věnečkem. V novinách je na závěr uvedeno, že správa škol vyvěsila na škole prapor monarchie, což bylo obyvatelstvem zhodnoceno velmi negativně. Rovněž se v článku pozastavují nad tím, že na slavnosti byli zastoupeni delegáti měst Chrudim, Hradec Králové, Holice, Dašice ale také Karlín, jen delegát z blízkých Pardubic chyběl. Také církev

107) [s. a.], *Dopisy: Z Přelouče*, Neodvislé listy, Týdenník věnovaný zájmům národní strany svobodomyšlné ve východních Čechách, roč. VII., č. 34, 24. srpna 1901, nestr.

108) [s. a.], *Slavnost odevzdání...*, roč. VII., č. 35, 31. srpna 1901, nestr.

se této oslavy žádným způsobem neúčastnila a na konci odstavce se nachází zvolání „*Pane Krudenci, ozvi se – kde jsi?!*“ Jak bylo již uvedeno, stavitel Josef Krudenc se nacházel v úpadku a s Občanskou záložnou v Přelouči nekomunikoval.¹⁰⁹⁾

Význam budovy pro město Přelouč nám rovněž v průběhu času dokládají osobnosti, které ji navštívily a promlouvaly tu k přeloučským občanům. Zmíním několik nejdůležitějších. V roce 1906 zde přednášel Tomáš Garrigue Masaryk,¹¹⁰⁾ v září 1912 ministr veřejných prací Otakar Trnka,¹¹¹⁾ v roce 1921 Gustav Habrman¹¹²⁾ a v listopadu 1923 František Udržal.¹¹³⁾

Sledovat ohlas společnosti reagující na různé události, ať společenské či politické, je velmi složité. Archivní prameny, které přímo obsahují reakce lidí na danou událost, bývají skrovné, neúplné a občas torzovité. V tomto případě však máme k dispozici celkem značnou část archivních pramenů, díky kterým můžeme dojít k závěru, že Občanská záložna v Přelouči vzbudila velký ohlas nejen ve svém okrese. Byla přijímána pozitivně institucemi, spolky i přeloučskými občany, což může souviset s vyhrocujícími se česko-německými vztahy. Z drobných i markantnějších intencí, které jsou obsaženy v telegramech, dopisech i dobovém periodiku, je zřejmé, že

109) Tamtéž, nestr.

110) Přednáška se konala 25. 11. 1906, tématem byl význam Karla Havlíčka Borovského. J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 142; J. LEDR, *Dějiny města*, s. 442–443; V roce 1932 byla umístěna do vestibulu Občanské záložny pamětní deska upomínající na tuto událost. Stojí na ní: „*Ve dvořaně této budovy dne 25. listopadu 1906 přednášel o významu K. Havlíčka Borovského univ. prof. Dr. T. G. Masaryk, první prezident Českosl. republiky. Budoucnost splní každému čest, která mu náleží. 1932 Místní osvětová komise. Obnoveno 1947.*“ Tomáš Garrigue Masaryk navštívil budovu Občanské záložny ještě jednou v roce 1922 (23. září), již jako prezident. Stalo se tak při jeho cestě po východních Čechách. Prezident se zde zastavil při cestě z Čáslavi, vystoupil na náměstí. Ve vestibulu Občanské záložny ho uvítaly ženy v krojích, byla mu zahrána hymna a prezident se svým doprovodem vstoupil do divadelního sálu. Zde ho uvítali písní „Sláva Tobě, velký Slávů synu!“ Prezident se podepsal do pamětní knihy města a obdržel perleťovou kazetu jako dar. Zavítal do městské knihovny a vydal se do přeloučských podniků a následně do Živanic. J. LEDR, *Dějiny města*, s. 467–468; J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl IV., s. 27; SOkA Pce, f. AM Př., *Kronika...*, s. 845.

111) Dne 8. září 1912 navštívil město a posléze budovu Občanské záložny ministr Trnka. V záloženské budově proběhla slavnostní snídaně za obecní peníze, poté byl odvezen do Pardubic objednaným automobilem. J. TETŘEV – H. VINCENCIOVÁ, *Dějiny města*, díl III., s. 151.

112) Gustav Habrman přednášel na téma „*O kulturních požadavcích českého národa*“. J. LEDR, *Dějiny města*, s. 443.

113) J. TETŘEV – P. VOREL, *Pamětihodnosti města*, s. 72.

byla brána jako ryze česká budova, která měla německému obyvatelstvu dokázat, že i Češi jsou na vysoké kulturní úrovni a jsou schopni konkurovat té jejich (toto tvrzení nám dokazuje úryvek ze článku Gustava Heřmana, přeloučského učitele).¹¹⁴⁾ Přesto se ani tato stavba nevyhnula negativním hodnocením.¹¹⁵⁾

Pro přeloučské občany a především správní výbor Občanské záložny měla stavba ještě jeden důležitý význam. Jednalo se především o multi-funkční budovu, kde se občané mohli scházet ke slavnostním příležitostem, a v tomto ohledu byla také hojně využívána a využívána je dodnes.

114) [s. a.], *Dopisy: Z Přelouče...*, roč. VII., č. 34, 24. srpna 1901.

115) Negativní hodnocení uvádím na základě výzkumu Mgr. Matěje Pešty. Mezi kritiky budovy patřil jistý „M.“, který viděl model budovy a napsal do *Zlaté Prahy*, že nechápe, proč Kříženecký „zvolil pro záložnu venkovského města *massivní zrovna hradovou silhouettu*“. *Zlatá Praha*, 1897–1898, roč. 15, č. 43, s. 514 a také Zdeněk Wirth se vyjádřil o vlivu budovy na panorama města před první světovou válkou negativně. Vladimír HRUBÝ, *Architektonické a stavební plány Pardubicka*, Pardubice 1999, s. 23.

THE CITIZEN SAVING BANK IN PŘELOUČ

The way of a financial institution to its own premises

The introduction deals with the phenomenon of financial management and with the newly established institutions, such as small banks and economic saving banks representing the principles of their functioning with the stress on their institutional character.

The study further introduces a particular building – the Citizen Saving Bank of Přelouč which is an unquestionable dominant of the city. The author describes the 37-year way of the institution to its own premises giving details of the architecture tender, project adjustments and problems leading to construction delays. The course of building is described in detail, including conflicts with civil engineer Josef Krudenc culminated by court proceedings with the Citizen Saving Bank of Pardubice where the bail money was deposited. The last part of the study pays attention to the recognition of the building among the citizens. In regard to a large number of congratulations, we can picture the acceptance of the building among the general public.

Certain contemporary journals published articles about the opening ceremony including the exact wording of the speeches. This material is a valuable resource for the study of public reactions to various events and gives us an opportunity to state that the Přelouč saving bank raised positive reactions. The building represented mainly an important multi-functional area for the citizens of Přelouč which they could use as a meeting place at various festivities and events, as they actually do up to now.

